

**TEORETICKÁ SOCIOLOGIE 20.STOLETÍ,
(SOC 403)**

Vyučující: doc. Radim Marada, Ph.D.

Krise národního státu v kontextu současných proměn společnosti

Lenka Hošpesová

V Brně, 5. 2. 2006

Výchozím textem pro následující esej je třetí kapitola z knihy Stephena Castlese a Alstaira Davidsona *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. Jejím hlavním tématem je rozbor dopadů globalizace na změnu kontextu občanství v současné společnosti. Pohled Castlese a Davidsona na občanskou inkluzi v moderním státě je představen prostřednictvím rozboru principu exkluze, který podle autorů přímo vyplývá z existence národního státu. Autoři vychází z rozporu mezi universalismem moderního státu založeným na principu občanské inkluze a partikularismem kulturní komunity národa. Tento rozpor se v současné globalizované, multietnické společnosti stává neudržitelným.

V tradičních společnostech nehrála kulturní příslušnost velkou roli, nositelem suverenity byl panovník a hranice mezi státem a společností byla definována právy a povinnostmi poddaných. Modernita přinesla zformování ústavního státu založeného na dobrovolné participaci občanů – voličů – a národ se stal nástrojem určení členství ve státě. (Castles, Davidson 2000: 81) Castles s Davidsonem vidí národ z hlediska Parsonsovy sociologie, tedy jako jednotku, která se stala základem solidarity společenské komunity v moderní společnosti. (Parsons 1979: 22)

Definice národa a jeho konstitutivních prvků je u Castlese a Davidsona výchozím bodem analýzy občanské inkluze v současné společnosti. V rozboru toho, čím je národ utvářen, vychází autoři z Weberova pojetí národa. (Weber, 1978) Důležitou roli jako konstitutivnímu prvku národa připisují, kromě společného původu, jazyka a sdílené historické zkušenosti, zejména pocitu sounáležitosti občanů. Podobně vidí formování národa také Alexander, který říká, že národy se stejně jako další sociální skupiny formují na základě sdílené solidarity určité skupiny lidí (tzv. „core group“) strukturované kolem konkrétních charakteristik nebo vlastností, které členy této skupiny nějakým způsobem odlišují od okolí. (Alexander 1988: 79)

Pocit sounáležitosti s určitou sociální skupinou s sebou ale zákonitě přináší vymezení se vůči okolí. Národ si tak činí nárok na vrcholnou solidaritu a loajalitu v mezní situaci a členství v národě znamená povinnost v případě nutnosti nasadit ve jménu národa život. (Weber 1978: 903) Pro Castlese s Davidsonem je tato myšlenka zásadní, a dále ji rozvíjejí, když tvrdí, že ... „založení národního státu na kulturní komunitě nevyhnutelně vedlo k nacionalismu jako způsobu řešení vnějších vztahů.“ (Castles, Davidson 2000: 81)

Castels s Davidsonem pojmají národ jako společenské uskupení produkující odlišnosti, zatímco podle Alexandra je odlišnost spíše průvodním znakem formování a fungování všech sociálních skupin. Alexander tedy narozdíl od Castlese s Davidsonem nepojímá odlišnost jako průvodní znak fungování národního státu, který má za následek jeho nefunkčnost v moderní globalizované společnosti. (Alexander, 1988)

Nyní se na základě výše uvedené definice národa pokusíme blíže osvětlit příčiny současné krize moderního státu, kterou se Castles s Davidsonem ve své knize zabývají. Moderní doba přinesla spolu s rozvojem dopravy a komunikačních technologií dříve nepředstavitelný nárůst mobility lidí. Zejména ve druhé polovině dvacátého století se tak národní státy musely vyrovnat s náporom mezinárodní migrace. V úvodu zmíněný rozpor mezi inkluzivními principy moderního státu a kulturní komunitou národa založenou na odlišnosti od druhých se tak v kontextu globální společnosti začal prohlubovat. Na rozdíl od Webera, z jehož pojetí národa Castles s Davidsonem vycházejí, je proto podle autorů integrační funkce národního státu v současné společnosti nemožná a občanství v národním státě schopnost inkluze postrádá.

Castles s Davidsonem dokazují nefunkčnost národního státu v souvislosti se změnami způsobenými procesy globalizace na základě popisu problematiky formování etnických menšin v národním státě, mechanismů diskriminace a exkluze jejich příslušníků ze státního společenství. Abychom blíže pochopili kořeny krize národního státu, nejprve stručně popíšeme strategie regulace přistěhovalectví v národním státě, a poté ukážeme, jakými faktory je ovlivňována pozice etnických menšin ve národním státě.

Jelikož je podle autorů inkluze občanů moderního státu přímo svázána s vymezením se vůči těm druhým, kteří do státu nepatří, hrála při budování moderního státu vždy důležitou roli politika přistěhovalectví. Dosavadní strategie nakládání s přistěhovalci v západních státech byly založeny na domněnce, že přípuštění etnokulturní diverzity by znamenalo ohrožení soudržnosti národa - tedy na předpokladu, že kulturní odlišnost přistěhovalců je kontrolovatelná. Hlavním cílem regulace přistěhovalectví tedy bylo, aby nezpůsobilo významné sociální a kulturní změny v přijímající společnosti. Imigranti tak byli přijímáni buď s cílem asimilace do většinové společnosti nebo pouze v rámci přísných funkčních a dočasných omezení, za určitým přesně

definovaným účelem, ale ne jako usedlíci. S postupující globalizací se ale prosazování politiky kontroly odlišnosti přistěhovalců stává nemožným. Možnou strategií je podle Castlese a Davidsona vytvoření pluralitní, multikulturní společnosti. Ta ale z výše uvedených důvodů nemůže fungovat na základě národního státu, proto je potřeba občanství redefinovat v kontextu multikulturního globálního státu. (Castles, Davidson, 2000)

Pozice etnických menšin ve většinové společnosti je výsledkem střetu kolektivního vědomí marginalizované skupiny s procesy stereotypizace ze strany dominantní skupiny a s diskriminačními strukturami zakotvenými v právním, politickém, ekonomickém a kulturním subsystému společnosti, jež znemožňují členům menšin rovnou participaci v těchto sférách společnosti. „Rasismus je zakotven v historicky zformovaných institucích a diskurzích, což přispívá k utváření menšin.“ (Castles, Davidson 2000: 83)

V uvedeném popisu forem exkluze menšin můžeme vysledovat stopy Parsonsova pojetí občanské inkluze ve společenské komunitě. Podle Parsonse umožňuje plné členství ve společenské komunitě podílení se na artikulaci norem a občanských práv. (Parsons 1971: 21) Exkluze menšin, ke které může docházet ve všech výše uvedených subsystémech společnosti, má za následek nezačlenění jejich příslušníků do společenské komunity s následkem omezování přístupu jejich členů k artikulaci těchto norem a práv. Castles s Davidsonem ve své analýze forem exkluze, která probíhá kromě právního i v dalších subsystémech společnosti, poukazují právě na důležitost skutečného přístupu příslušníků menšin k formování těchto norem. K exkluzi menšin většinou dochází právě omezením reálného přístupu jejich příslušníků k artikulaci těchto norem dominantní skupinou (daným například nerovnou distribucí majetku mezi příslušníky minoritní a majoritní skupiny), a to i přes to, že tento přístup formálně existuje.

Pokud je menšinám zabraňováno v integraci do některých subsystémů společnosti, posiluje to jejich vazby na vlastní kulturní komunitu. Zdůrazňování kulturních odlišností zároveň vzbuzuje strach dominantní skupiny a vyvolává její snahu o asimilaci menšinové skupiny a nahrazení její kultury kulturou dominantní skupiny. Dochází ke kulturalizaci rasistických ideologií: „Rasismus založený na myšlence biologické nadřazenosti je nahrazen vírou v nevyhnutelnost kulturního konfliktu mezi odlišnými skupinami.“ (Castles, Davidson 2000: 80) Kulturní rozdíly se tak stávají

stále významnějším nástrojem posilování skupinové solidarity národa a jeho vymezování se navenek, a tím i prostředkem exkluze menšinových skupin z národního státu.

LITERATURA

Alexander, Jeffrey. „Core Solidarity, Ethnic Outgroup, and Social Differentiation“ (In: Alexander, Jeffrey. 1988. *Action and its Environments. Toward a New Synthesis.* New York: Columbia University Press).

Castles, Stephen & Davidson, Alstair. „Immigration, Minority Formation and Racialization“ (In: Castles, Stephen & Davidson, Alstair. 2000. *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging.* London: MacMillan Press).

Parsons, Talcott. 1971. *The System of Modern Societies.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, inc.

Weber, Max. 1978. *Economy and Society., Vol. II.* Berkeley, CA: University of California Press.